

document. The advantage of identification documents is the use in their production and centralized personalization of modern technological solutions, which ensures the presence of a complex of security features. Therefore, in order to ensure the proper level of examination of identification documents, experts should be provided with samples or electronic collections with a description of security features and equipped with modern equipment.

Key words: fake, identification documents, expert research.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.42>
УДК 343.98

Р. В. Якименко
старший судовий експерт

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ЩОДО СПОСОБІВ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ СЛІДІВ ПАПІЛЯРНИХ УЗОРІВ РУК ЛЮДИНИ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЇХ ВИЯВЛЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

У статті на підставі узагальнення експертної практики дактилоскопічних досліджень, на прикладі декількох експертиз, наведено перелік ознак, які відображаються у досліджуваних слідах при їх перенесенні з інших об'єктів та експертної оцінки особливостей відображення виявлених ознак переносу дактилоскопічних слідов. За результатами аналізу надані рекомендації щодо експертного підходу до комплексної оцінки ознак слідосприймаючої поверхні, з яких було вилучено досліджувані сліди папілярних узорів рук людини.

Ключові слова: дактилоскопія, папілярні узори, фальсифікація, штучні сліди.

Серед криміналістичних галузей знань дактилоскопія є однією з найстаріших та найважливіших, оскільки саме результати дактилоскопічних досліджень надають можливість ідентифікації конкретної особи за відбитками папілярних узорів пальців та долонь рук. Становлення дактилоскопії як науки відбулося наприкінці XIX століття, на основі систематизації даних багаторічних досліджень, що проводив поліцейський чиновник англійської колоніальної адміністрації в Індії Вільям Хершель (Гершейль), який в Європі по праву вважається засновником дактилоскопії як науки. Багаторічними дослідженнями папілярних узорів людини було встановлено той факт, що папілярний узор на долонях та фалангах пальців рук особи є суто індивідуальною ознакою, стійкою та незмінною впродовж всього життя людини.

Прошло більше 100 років, з моменту становлення дактилоскопії як криміналістичної науки й визнання її результатів, як доказової бази в

кримінальних провадженнях, що сталося 13 вересня 1902 р., коли англійський суд вперше визнав, що факт збігу відбитків пальців рук людини на місці злочину і її індивідуальних експериментальних відбитків може розцінюватися як доказ у кримінальному провадженні. За цей час дактилоскопія зазнала значного розвитку, були визначені методи виявлення та фіксації, як видимих так і латентних слідів рук людини, розроблені класифікація та методики дослідження дактилоскопічних об'єктів. Також, свого часу було визначено, що папілярний узор відновлюється у разі пошкодження епідермісу у тому ж вигляді, в якому існував раніше. За виключенням випадків, коли в результаті механічного або хімічного впливу пошкоджується як верхній шар шкіри – епідерміс, так й більш глибокий шар – дерма, що призводить до появи шрамів, які свою чергу, стають індивідуальними ідентифікаційними ознаками.

У той же час, паралельно із розвитком криміналістики, розвивався й інший, так би мовити, кримінальний напрямок дактилоскопії, пов'язаний з використанням можливостей дактилоскопічних досліджень, й направлений на введення в оману слідчих та судових органів. Із значним розвитком науки у ХХ та на початку ХХІ століття за рахунок використання можливостей комп'ютерної техніки, фотоапаратури, нових хімічних й фізичних технологій та т.і., набули розвитку й інші способи та методи підробки папілярних слідів пальців рук, направлени на фальсифікацію доказів та викривлення об'єктивних даних на місці злочину.

Виходячи з визначення терміна «фальсифікація» (від лат. «Falsificatio», від «falsifico» – підробляти), який означає: 1) злісне, навмисне спотворення даних, свідомо невірне тлумачення чого-небудь; 2) зміна з корисливою метою вигляду або властивості предметів, підробка.

Відзначимо, що походження слідів можна уявити в двох видах: природне біологічне походження або справжнє і штучне походження або підроблені – сфальсифіковані сліди.

Ще у 1927 році, у своїй роботі «Керівництво з криміналістики» в розділі «Спроби злочинців уникнути ідентифікації», Едмон Локар так написав про можливості фальсифікації слідів папілярних узорів рук: «Злочинці не залишилися пасивними щодо дактилоскопічних доказів, які виявилися для них настільки небезпечними, і виробили свої способи захисту, які зводяться до наступних: 1) торкатися до предметів, не залишаючи слідів; 2) надягати рукавички; 3) перешкоджати утворенню крапельок поту; 4) згладити свої папілярні лінії; 5) зафарбувати узор пальців; 6) знищити відбитки; 7) замінити свої сліди фальшивими відбитками» [3, с. 162]. Детально описуючи кожен спосіб, наводячи аргументи про можливість їх втілення і реальні випадки, з якими стикалася поліція, відносно останнього з них французький криміналіст відзначив наступне: «Нарешті, можна уявити собі випадок, що освічений і вправний злочинець залишив на місці злочину відбитки іншої особи, щоб погубити невинного і врятуватися самому. До останніх днів не було прикладу такого підступу, як принесення в будинок, який збираються пограбувати і навіть, можливо, скоїти вбивство, пляшки або скриньки зі слідами сторонньої особи. Однак, хоча і дуже рідко, але бували випадки,

в яких злочинці намагалися обдурити правосуддя, залишивши за допомогою друку або зліпка сфабриковані ними відбитки » [3, с. 167]. Як бачимо, ще на початку наукового становлення дактилоскопії Е. Локар передбачив можливості й перспективи фальсифікації слідів папілярних узорів.

На даному етапі розвитку криміналістики, враховуючи нинішні можливості й здобутки медицини, науки та техніки, способи фальсифікації об'єктів дактилоскопічного дослідження можна умовно розподілити на декілька груп:

- способи, пов'язані зі змінами папілярного узору безпосередньо на шкірі рук людини;
- способи, пов'язані з виготовленням штучних папілярних узорів у вигляді муляжів або плоских копій;
- способи, пов'язані із підкиданням об'єктів із слідами іншої людини або з переносом слідів папілярних узорів з одних об'єктів на інші.

Основною ознакою, за якою відрізняються сліди і вказані способи фальсифікації, є природа їх походження. Так, до слідів природного біологічного походження, або справжніх слідів рук, відносяться такі, які є результатом життєдіяльності будь-якої людини і їх походження не викликає сумніву, в тому числі, і при їх виявленні на місці злочину. Інші сліди, зокрема, пов'язані з виготовленням штучних папілярних узорів, це сліди штучного походження, або підроблені, сфальсифіковані сліди. Способи ж, пов'язані із переносом слідів папілярних узорів з одних об'єктів на інші, об'єднують у собі ознаки як природних так і штучних слідів.

Як відомо, способи, пов'язані зі змінами папілярного узору безпосередньо на шкірі рук людини хірургічним шляхом, вперше були виявлені та задокументовані у США ще в 30-х роках ХХ століття у ватажка однієї з численних банд Джека Клауса (на прізвисько Красунчик Джек), а потім і у відомого гангстера Джона Діллінджера. Після чого подібні спроби проводились неодноразово у різних країнах, у тому числі й з використанням хірургічних лазерів та хімічних сполук. Однак, як з часом було з'ясовано, відбитки змінені за рахунок медичного, або іншого травматичного втручання, за декілька місяців відновляються, завдяки чому вдається ідентифікувати особу. Дані способи досліджувалися багатьма науковцями та криміналістами різних країн й описані у спеціальній науковій криміналістичній літературі.

Що стосується способів виготовлення штучних папілярних узорів, вони набувають розвитку з початку 2000-х років разом із значним розвитком комп'ютерних технологій. Так, 18 травня 2002 року на конференції з безпеки Міжнародного Союзу телекомунікацій в м. Сеулі аспірант Національного університету міста Йокогами в галузі криптографії Цутому Мацумото в своїй доповіді вперше описав дві технології виготовлення штучних папілярних узорів на основі використання пластичних мас і методів цифрової обробки інформації, які застосовувалися їм для обману сенсорів відбитків пальців рук, що використовуються у системах безпеки. З того часу розробки у цьому напрямі проводились іспанськими дослідниками з Політехнічного

університету Картахени Торибіо Фернандес Отеро та Марисю Терезою Кортес, американськими дослідниками з Аризонського університету Майклом Кюкеном й Аланом Ньюеллом та багатьма іншими. Вказані розробки направлені на створення штучних папілярних узорів рук людини, для виготовлення яких можуть використовуватися пластичні маси, метод фотолітографії, фотополімерний спосіб, лазерне гравіювання на гумі, флеш-технології, вулканізація гуми з матриць, отриманих на основі використання твердих фотополімерних композицій та інші [4]. Метою ж створення таких штучних папілярних узорів, здебільшого, є можливість подолання біометричних систем контролю та безпеки.

У той час, як мета діагностичних експертних дактилоскопічних досліджень, – це виявлення фактів фальсифікації дактилоскопічних об'єктів, що значно ускладнюється, як різноманіттям технічних можливостей підробки (створення штучних папілярних узорів рук людини), так і відсутністю наразі методик дослідження подібних об'єктів. Дослідженнями даної проблеми займаються криміналісти в багатьох країнах, що висвітлено в публікаціях О. Волошенко, С. Мендуса, А. Башилова, П. Біленчука, О.А. Соколової, Н.В. Єфременко та інших.

Оскільки, можливість диференціації справжніх й фальсифікованих (залишених штучними папілярними узорами) слідів рук людини потребує розробки методичних рекомендацій на базі проведення експериментальних досліджень, які пов'язані зі значними часовими витратами та матеріально-технічною базою, у даній статті висвітлено лише нагальність цієї проблематики.

У той же час, на практиці, при проведенні дактилоскопічних експертиз фахівцям найчастіше доводиться стикатися із такими способами фальсифікації, як перенесення папілярних узорів рук особи з одного об'єкта на інший, зокрема на такий, який знаходився на місці злочину або визнано речовим доказом по справі.

Тому, у даній статті більш детально висвітлюються питання встановлення факту перенесення слідів папілярних узорів людини, які, виходячи із практики судових експертиз, найчастіше виникають перед спеціалістами при проведенні дактилоскопічних досліджень.

Одним зі способів фальсифікації слідів папілярних узорів є перенесення експериментальних відбитків з дактилоскопічних карт на дактилоплівку, або на липку стрічку типу «скотч». Ознаки, які відображаються у слідах при використанні вказаних способів, були свого часу досліджені доцентом кафедри зброезнавства і трасології навчально-наукового комплексу судової експертизи Московського університету МВС Росії імені В.Я. Кікота О.О. Соколовою. У статті «Особливості виявлення ознак фальсифікації слідів папілярних узорів рук під час проведення дактилоскопічної експертизи» за результатами експериментальних досліджень О.О. Соколова, зокрема, так описала ознаки, які характеризують сліди папілярних узорів перекопійованих з дактилоскопічних карток на дактилоплівку та на липку стрічку типу «скотч»:

– «для перекопійованого фрагменту папілярного узору пальця руки з його відбитка або відбитка, наявного в дактилоскопічній карті, на світлу

дактилоскопічну плівку, характерними ознаками є: багаторазові переривання папілярних ліній, їх нечітка конфігурація, відсутність пор; відсутність слідів пошкодження паперового шару на емульсійному шарі світлої дактилоскопічної плівки після копіювання на неї відбитка з дактилоскопічної картці.» [6] (Рис. 1, 2)

Рис. 1. Зображення відбитка пальця на дактилоскопічній картці

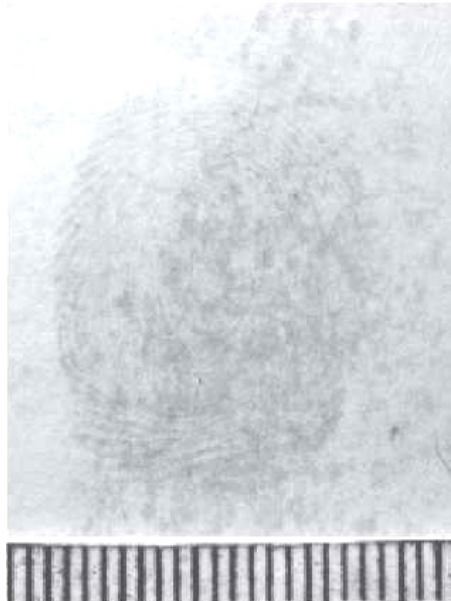

Рис. 2. Зображення моделі відбитка того ж пальця, відкопійована на світлу дактилоплівку

«Для моделей, виготовлених шляхом перекопіювання фрагменту папілярного узору пальця руки з його відбитка або відбитка, наявного в дактилоскопічній картці або контрольній картці, за допомогою СКП типу «Скотч», ознаками є: чітка конфігурація папілярних ліній, в ряді випадків має місце переривання ліній; в деяких випадках пори можуть добре проявлятися; верхній шар паперової поверхні з контрольних карток і дактилоскопічних карт після відкопіювання практично повністю відшаровується.» [6] (Рис. 3, 4).

Як бачимо з наведеного вище, перенесення відбитків папілярних узорів з паперових носіїв на дактилоплівку або на липку стрічку типу «скотч» мають свої ознаки, за якими можна визначити факт такого переносу. Зокрема, до таких ознак відноситься те, чим саме «виявлені» дані сліди, тобто – фарбником, яким проводилось дактилоскопіювання особи. Також вони відрізняються й за якістю відображення структури будови папілярних узорів у слідах. Так, при перекопіюванні відбитку на

дактилоплівку значно знижена виразність елементів будови папілярного узору. При перекопіюванні на липку стрічку ж, виразність структури будови папілярного узору досить висока (може відобразитися навіть будова пор). Однак, при цьому, на липкому шарі стрічки «скотч» залишаються волокна верхнього шару паперу з дактилоскопічної картки.

Рис. 3. Зображення відбитка , пальця на дактилоскопічній картці

Рис. 4. Зображення моделі відбитка того ж пальця відкопійована на світлу дактилоплівку

Крім перекопіювання слідів папілярних узорів з паперових носіїв, найбільш розповсюдженим способом фальсифікації дактилоскопічних об'єктів, є спосіб перенесення слідів виявлених дактилоскопічними порошками з одних об'єктів на інші, за допомогою їх перекопіювання на липку стрічку. Саме такий спосіб найчастіше трапляється в експертній практиці, що особливо часто виявляється при проведенні повторних експертиз. Тому, хотілося б окремо зупинитися на даному способі спираючись на декілька прикладів експертних досліджень з практики останнього часу.

У першому випадку на дослідження надійшов фрагмент липкої стрічки на якому зафіксовано фрагмент сліду папілярного узору руки людини, який було виявлено, в наслідок обробки досліджуваної поверхні речовиною темно-сірого кольору (за виглядом дрібнодисперсний дактилоскопічний порошок типу «SIRCHIE silver|bleck»). Як вказувалося в

матеріалах справи даний слід було виявлено на поверхні магазину пістолету в результаті його обробки дактилоскопічним порошком, при проведенні первинної експертизи. Також наведена фотографія «виявленого» сліду на об'єкті. (Рис. 5.)

Рис. 5. Зображення з ілюстративної таблиці до висновку первинної експертизи

В процесі проведення повторної експертизи, при дослідженні вказаного сліду, експертом, який проводив повторне дослідження було встановлено, що на наданій липкій стрічці крім сліду папілярного узору пальця руки в ньому відобразились ознаки рельєфу слідосприймаючої поверхні, на якій даний слід було виявлено та вилучено. Вказані ознаки відобразились у такому вигляді:

– інтенсивні нашарування дактилоскопічного порошку навколо досліджуваного сліду мають досить рівні межі з прямокутною (близькою до квадрату) формою. Вздовж правого краю липкої стрічки знаходяться найбільш щільні нашарування дактилоскопічного порошку у вигляді полоси завширшки до 9 мм, які частково маскують досліджуваний слід папілярного узору, що відкопійовані на стрічці (див. відмітки №№ 1, 2 на рис. 6);

– в середній частині вказаного вище нашарування наявне відображення двох чітко виражених спряжених рельєфних, опуклих, прямолінійних елементів, довжиною 17 мм та 13,4 мм, що розташовані перпендикулярно одне до одного та мають однакову ширину по 0,3 мм. (див. відмітки №№ 3, 4 на рис. 6). Дані лінії накладаються на досліджуваний слід папілярного узору пальця руки, в місцях перетину

ліній із папілярними лініями – останні перериваються (відобразились переривчасто). На одній з ділянок кінець однієї з описуваних ліній виходить за межі описаного вище прямокутного інтенсивного нашарування порошку на відстань 2 мм. (див. відмітки №№ 5 на рис. 6). При цьому, липка стрічка рівномірно та щільно прилягає до поверхні паперу, на який її приклеєно (гладка, без повітряних пухирців, складок або зім'яття);

– на відстані 3,3 мм від нижнього краю липкої стрічки розташовуються дві паралельні прямі лінії з більш інтенсивним нашаруванням дактилоскопічного порошку, які розташовані на відстані 1 мм одна від одної й за своїм виглядом схожі на відображення якоїсь грані слідосприймаючої поверхні. (див. відмітки №№ 6, 7 на рис. 6).

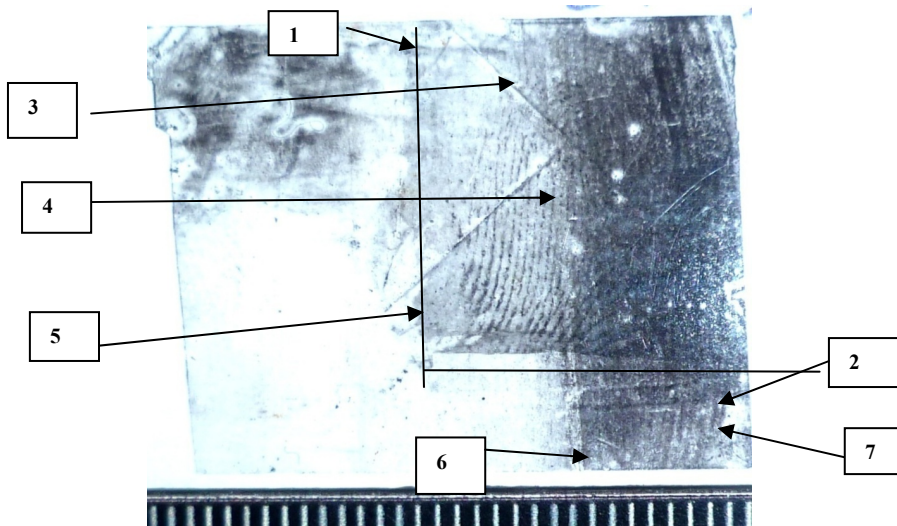

Рис. 6. Детальний вигляд стрічки з від копійованим на ній слідом, на якому відмічені ознаки відображення рельєфу слідосприймаючої поверхні

Оцінка ознак, що відобразились на липкій стрічці у сукупності, надала підстав для висновку про те, що вони є відображенням ознак рельєфу та елементів слідосприймаючої поверхні, з якої було перекопійовано даний слід папілярного узору пальця руки. За своїми характеристиками описані ознаки свідчили про те, що слідосприймаюча поверхня предмету, з якого був перекопійований даний слід є гладкою, досить рівною із опуклим рельєфним геометричним рисунком у вигляді спряжених прямих ліній, що перетинаються перпендикулярно одна до одної та імовірно із плоскими гладкими гранями (або іншими аналогічними елементами). Як можна побачити, рельєф поверхні з якої було перекопійовано досліджуваний слід більше за все відповідає поверхні якого-небудь посуду (наприклад – склянки), а не поверхні магазину пістолета, на якому подібні поверхневі

елементи відсутні. Саме це дозволило зробити висновок про те, що наразі мав факт перенесення сліду з однієї поверхні на поверхню речового доказу по справі, з метою фальсифікації висновків експертизи;

– у другому прикладі з судово-експертної практики, на повторне дослідження надійшла грошова купюра номіналом 50 доларів США із слідом папілярного узору, який зафіксований на ній за допомогою липкої стрічки типу «скотч». (Рис. 7).

Рис. 7. Загальний вигляд наданої купюри зі слідом

В процесі первинного огляду та дослідження об'єкту було встановлено, що папір купюри дещо деформований та просякнутий речовиною темно-рожево-коричневого кольору, що характерно для обробки його розчином нінгідрину при проведенні первинних експертиз, оскільки даний хімічний метод є найкращим для виявлення латентних слідів на паперових носіях. Таким чином, описані ознаки свідчать про те, що досліджувана купюра 50 доларів США раніш оброблялась розчином нінгідрину.

Під наявним на купюрі фрагментом липкої стрічки знаходилися сліди папілярних узорів рук людини, які проявлені в результаті обробки речовиною червоно-брунатного кольору.

В процесі мікроскопічного дослідження купюри, липкої стрічки та слідів, що під нею зафіксовані, експертом були виявлені такі ознаки характерні для фальсифікації (перенесення) слідів:

Судячи з наявності дрібних порошокподібних часточок у відображеннях папілярних ліній в досліджуваних слідах, всі сліди виявлені за допомогою дрібнодисперсного порошку червоно-коричневого кольору, що за візуальними ознаками відповідає дактилоскопічному порошку типу «Рубін» або «Малахіт». Оскільки, при проведенні подвійної обробки купюри (сліди, що є на липкій плівці оброблені дактилопорошком, а сама купюра – нінгідрином) сталося викривлення кольору вказаних речовин (зокрема – порошку).

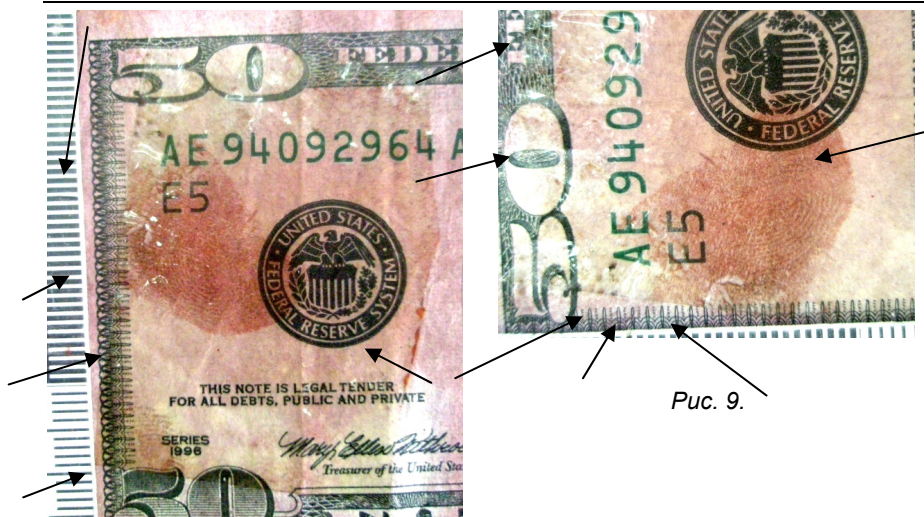

Рис. 8.

Рис. 9.

Рис. 8, 9. Детальний вигляд липкої стрічки за слідами, зафіксованій на купюрі з ознаками перенесення (фальсифікації) даного сліду

Найбільш повний слід мав чіткі границі, дещо неправильну овальну форму (одна зі сторін сліду мала чітко виражену прямолінійну форму), й з торцевого краю закінчувалась по лінії розташування краю липкої стрічки, тобто даний слід ніби «обривається» з двох боків біля крайових ліній липкої стрічки. При цьому, в деяких місцях в середині сліду наявні невеликі ділянки з повітряними «пухирцями» на яких відсутні часточки порошку та деталі сліду. Вказана форма сліду є нехарактерною для слідів, які виявляються на подібних до досліджуваного паперових носіях в результаті обробки їх нінгідрином і не може бути обумовлена процесом слідоутворення. Описані ознаки свідчили про те, що даний слід папілярного узору пальцю руки людини було виявлено за допомогою дактилоскопічного порошку.

Інші сліди наявні на липкій стрічці, судячи з їх розміщення (біля країв липкої стрічки) та інтенсивності, імовірно були відбитками особи, яка проводила обробку при первинному виявленні слідів на купюрі (тобто торкалась липкого шару плівки руками, на яких знаходились часточки дактилоскопічного порошку).

Під час дослідження поверхні банкноти та тильної сторони липкої стрічки, було частково відділено та відігнуто від поверхні банкноти на ділянці розташування сліду. При подальшому мікроскопічному дослідженні експертом було встановлено, що на тильному боці липкої стрічки наявні дрібні часточки червоно-коричневого кольору, якими й утворено вказаний слід. При цьому, на даній ділянці лицьового боку

купюри відсутні які-небудь сліди або їх фрагменти, що були би виявлені нінгідрином.

Також важливо відзначити наступне. Як відомо, виявлення латентних слідів людини за допомогою дактилоскопічних порошків та розчину нінгідрину, є не такими, які доповнюють один одне, а самостійними способами. У разі ж використання розчину нінгідрину у якості первинного реактиву для виявлення слідів, – взаємовиключними. До того ж, для виявлення латентних слідів рук на паперових носіях здебільшого використовується саме хімічний метод обробки нінгідрином, як найбільш чутливий та придатний для виявлення слідів на подібних об'єктах й такий, що не потребує додаткових засобів для фіксації та збереження виявлених слідів.

Виявлені експертом ознаки, з урахування використаних методів виявлення латентних слідів, надали підстав для висновку про те, що досліджувані сліди папілярних узорів рук людини були попередньо виявлені дактилоскопічним порошком на іншому об'єкті, перекопійовані на липку стрічку, після чого перенесені (наклеєні разом з фрагментом липкої стрічки) на поверхню досліджуваної купюри номіналом 50 доларів США;

– у третьому випадку з експертної практики на дослідження надійшов саморобний пакетик з фольги на поверхні якого наклеєний фрагмент липкої безкольорової прозорої стрічки. (Рис. 10, 11).

Рис. 10.

Рис. 11.

Рис. 10, 11. Загальний вигляд наданого на дослідження пакетуку із липкою стрічкою зі слідами

При огляді й дослідженні даного об'єкту було визначено, що під вказаним фрагментом липкої стрічки знаходяться два сліди папілярних узорів рук людини, які проявлені в результаті обробки порошкоподібною речовиною темно-червоного кольору. Судячи з наявності дрібних порошкоподібних часточок у відображеннях папілярних ліній в досліджуваних слідах, обидва сліди виявлені за допомогою дрібнодисперсного порошку темно-червоного кольору, що за візуальними ознаками відповідає дактилоскопічному порошку типу «Рубін».

При дослідженні наданого пакетика з фольги, липкої стрічки та слідів, що під нею зафіксовані за допомогою луп та мікроскопу експертом були виявлені наступні ознаки фальсифікації слідів.

З урахуванням характеристик структури поверхні пакетика, яка має нерівний (зім'ятий) рельєф, у вигляді хаотично розташованих виступів та поглиблень, на яких наявні сліди обробки порошком червоного кольору дані ознаки описані так:

Лівий та правий краї липкої стрічки, на якій зафіксовані сліди папілярних узорів пальців рук людини, виступають за краї пакетика по всій його довжині на відстані від 1 мм (зліва) до 3 мм (з права). При цьому, виступаючі праворуч краї верхньої та нижньої (загнутої) частин липкої стрічки склеєні поміж собою. На тильних (липких) поверхнях частин, що виступають за краї пакетика (з обох сторін) наявні нашарування порошку темно-червоного кольору, поверх яких знаходяться нашарування пилоподібних речовин білого та сірого кольорів. (Рис. 12, 13).

Рис. 12.

Рис. 13.

Рис. 12, 13. Детальний вигляд виступаючих за межі пакетика слідів, зафіксованих на липкій стрічці

Один слід розташований біля нижнього правого кута пакетика, має чіткі границі, дещо напівовальну форму й з торцевого краю закінчується по лінії розташування краю липкої стрічки, тобто даний слід виступає за край пакетика з правої сторони на вишину 2 мм.

Другий слід розташовується в середній частині липкої стрічки біля нижнього її краю, його нижня межа виступає за нижній край пакетика й розташовується на місці згину клейкої стрічки, між двома шарами склеєної стрічки.

Дактилоскопічний порошок під клейкою стрічкою розташовується нерівномірно (з більшою або меншою інтенсивністю), в деяких місцях в середині наявні невеликі ділянки з «повітряними пухирцями» на яких відсутні часточки порошку. При цьому, відображення рельєфу поверхні, на якій було виявлено вказані сліди і який відобразився на тильній стороні липкої стрічки за рахунок розташування на ній часточок відкопійованого дактилоскопічного порошку, не співпадає з рельєфом поверхні досліджуваного пакетика з фольги. (Рис. 14). Вказані розбіжності не можуть бути обумовлені процесами слідоутворення та слідовиявлення.

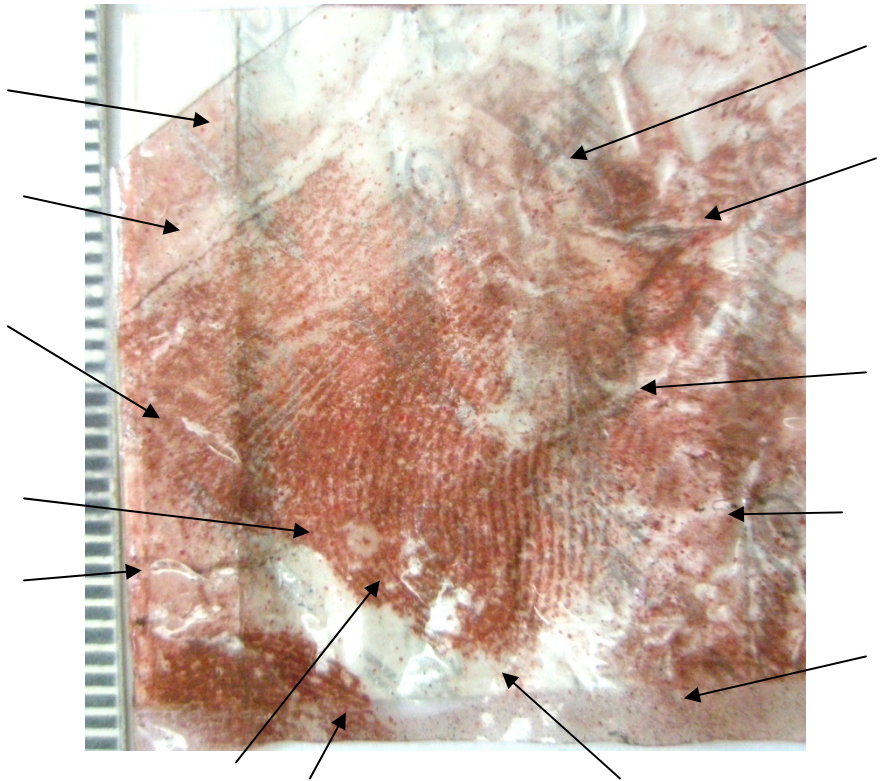

Рис. 14.

Виявлені при повторній експертизі та описані характеристики (розташування та вигляд) слідів, що зафіксовані на досліджуваній липкій стрічці вказують на те, що сліди первинно знаходились на фрагменті липкої стрічки, пакетик з фольги не оброблявся дактилоскопічним порошком. Й у своїй сукупності описані ознаки свідчать про те, що досліджувані сліди папілярних узорів рук людини були раніше виявлені дактилоскопічним порошком на іншому об'єкті, перекопійовані на липку стрічку, а потім перенесені (наклені разом з фрагментом липкої стрічки) на поверхню досліджуваного пакетика з фольги.

Як бачимо, з наведених прикладів, фальсифікація дактилоскопічних об'єктів способом перенесення слідів папілярних узорів з одних об'єктів на інші за допомогою липкої стрічки типу «скотч», є такою, що досить часто має місце у експертній практиці. Основними ознаками, які характеризують перенесення слідів є:

– відсутність дактилоскопічного порошку на деяких ділянках поверхні об'єкту на якій нібито «виявлено» сліди папілярних узорів, в місцях його наявності на липкій стрічці;

– неспівпадіння ознак відображення рельєфу поверхонь на об'єкті та тих, що відобразились у нашаруваннях дактилоскопічного порошку на липкому шарі стрічки «скотч»;

– невідповідність або взаємовиключність методів використаних для виявлення латентних слідів на окремих об'єктах, як у наведеному вище другому прикладі з експертної практики, та т.і.

Також хотілося б відзначити, що подібні питання, які стосуються перенесення слідів папілярних узорів рук людини з інших об'єктів на предмети з місця злочину (речові докази), які потім слугують доказовою базою у обвинуваченні особи, здебільшого, відносяться до морально-етичних проблем криміналістики. Можливість же встановлення фактів подібної фальсифікації потребує високої кваліфікації та знань експертів криміналістів.

Викладене уданій статті дозволяє стверджувати, що наразі існує потреба у розробці додаткових методичних рекомендацій щодо проведення дактилоскопічних експертиз на предмет визначення імовірності фальсифікації слідів папілярних узорів рук людини. При їх розробці, на думку автора статті, бажано враховувати також можливість створення штучних папілярних узорів, у зв'язку із чим виникає необхідність першочергового проведення інших досліджень, які б дозволили встановлювати факт фальсифікації слідів рук. Зокрема, такими дослідженнями могли би бути: біологічні дослідження, об'єктом яких може значитися наявність або відсутність пото-жирової речовини (ПЖР) у слідах або фізико-хімічні дослідження, об'єктами яких можуть бути фарбуючи речовини дактилоскопічних фарб (у випадках перенесення на липку стрічку відбитків з дактилоскопічних карток), або дактилоскопічні порошки, якими були виявлені сліди та т. і. Розробка зазначених методик та підвищення професійного рівня експертів криміналістів, на думку автора, значно сприятиме підвищенню обґрунтованості та достовірності висновків, що надаються.

Перелік посилань

1. Біленчук П.Д., Дубовий П.Ю., Тимошенко М. В., Криміналістика: підруч. Київ, 1997. 232 с.

2. Волошенко В.В. Способи зміни та підміни відбитків пальців. *Вісник академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. № 1(29). С. 148–151.

3. Локар Э. Руководство по криминалистике. Москва, 1941. 544 с.

References

1. Bilenchuk, P.D., Dubovyi, P. U., Tymoshenko, M. V. (1997). *Kryminalistyka* [Criminalistics]: pidruch. Kyiv, 232 p. [in Russian]

2. Voloshenko, V. V. (2014). Sposoby zminy ta pidminy vidbytkiv paltsiv [Methods of change and substitution of fingerprints]. *Visnyk akademii advokatury Ukrainy* [Advocacy Academy of Ukraine Tribune] T. 11. No 1(29), pp. 148–151. [in Russian]

3. Lokar, E. (1941). *Rukovodstvo po kriminalistike* [Criminalistic guide]. Moskva, 544 p. [in Russian]

4. *Испанские ученые разработали механический палец, обладающий осязанием*. Новости в мире. 2003. URL: <http://www.newsra.coin/world/05mar2003/robot.htxiiil>.
4. *Ispanskije uchenye razrabotali mekhanicheskii palets, obladaushchii osiazaniem* (2003). [Spanish scientists have developed a mechanical finger with a touch] *Novosti v mire*. URL: <http://www.newsra.coin/world/05mar2003/robot.htxiiil> [in Russian]
5. *Ефременко Н. В., Башилова А. С.* Потожировые следы пальцев рук человека как объект комплексной экспертизы. *Вестник Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь*. 2011. № 2 (22). С. 21–25.
5. *Efremenko, N. V., Bashilova, A. S.* (2011). *Potozhirovye sledy paltsev ruk cheloveka kak obiekt kompleksnoi ekspertizy* [Sweat and fat fingerprint traces as an object of complex examination]. *Vestnik Akad. M-va vnutr. del Resp. Belarus*. [MIA Academy of Belarus Bulletin]. No 2 (22), pp. 21–25. [in Russian]
6. *Соколова О. А.* Фальсификация следов и отпечатков рук человека. *Судебная экспертиза*. 2012. № 4 (32). С. 56–71.
6. *Sokolova, O. A.* (2012). *Falsifikatsiia sledov i otpechatkov ruk cheloveka* [Falsification of Human traces and fingerprints]. *Sudebnaia eksperiza* [Forensic expertise]. No 4 (32), pp. 56–71. [in Russian]
7. *Стальмахов А. В., Сухарев А. Г., Трубицын Р. Ю.* Искусственные папиллярные узоры как негативные аспекты дактилоскопической идентификации и верификации. *Судебная экспертиза*. 2011. № 1 (25). С. 64–72.
7. *Stalmakhov, A. V., Sukharev, A. G., Trubitsyn, R. Iu.* (2011). *Isskustvennye papiljarnye uzory kak negativnye aspekty daktiloskopicheskoi identifikatsii i verifikatsii* [Artificial papillary patterns as negative aspects of dactyloscopic identification and verification]. *Sudebnaia eksperiza* [Forensic expertise]. No 1 (25), pp. 64–72. [in Russian]
8. *Соколова О. А.* Установление поддельных и измененных отпечатков пальцев рук. *Сборник материалов криминалистических чтений, посвященных памяти В. Е. Корноухова (29 февраля 2012 г.)*. Барнаул, 2012.
8. *Sokolova, O. A.* (2012). *Ustanovlenie poddelnykh i izmenennykh otpechatkov paltsev ruk* [Detection of fake and changed fingerprints]. *Sbornik materialov kriminalisticheskikh chtenii, posviashchennykh pamiaty V.E. Kornoukhova (29 fevralia 2012 g.)*. Barnaul. [in Russian]
9. *Ефременко, Н. В., Башилова А. С.* Особенности современного криминалистического исследования следов пальцев рук. *Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для правоохранительных органов: тез. докл. Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. Дню белорус. науки*, Минск, 21 янв. 2011. Минск, 2011. С. 50–51.
9. *Efremenko, N. V., Bashilova, A. S.* (2011). *Osobennosti sovremennoho kriminalisticheskogo issledovania sledov paltsev ruk* [Special features of modern forensic investigation of fingerprints]. *Problemy borby s prestupnostiu i podgotovki kadrov dlia pravookhranitelykh organov: tez. dokl. Mezhdunar. nauchn.-prakt. konf., posviashch. Dniu belorus. nauki*, Minsk, 21 ianv. 2011. Minsk, pp. 50–51. [in Russian]

О СПОСОБАХ ФАЛЬСИФИКАЦИИ СЛЕДОВ ПАПИЛЛЯРНЫХ УЗОРОВ РУК ЧЕЛОВЕКА И ВОЗМОЖНОСТЯХ ИХ ВЫЯВЛЕНИЯ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ДАКТИЛОСКОПИЧЕСКИХ ЭКСПЕРТИЗ

Р. В. Якименко

В статье на основе обобщения экспертной практики дактилоскопических исследований описываются способы фальсификации следов папиллярных узоров человека. Приводятся признаки, которые отображаются в следах при использовании того или иного способа фальсификации. На примерах нескольких экспертных исследований из практики описан этап диагностического исследования дактилоскопических объектов. В качестве примеров приведены признаки характеризующие перенос следов папиллярных узоров рук человека с одного объекта на другой. Обозначена важность диагностического исследования при проведении повторных дактилоскопических экспертиз. Приведены описания и иллюстрации сопоставления признаков фальсификации (переноса) выявленных в следах. Описывается алгоритм проведения подобных исследований и подход к комплексной оценке. Обосновывается необходимость проведения этапа диагностического исследования, с привлечением экспертов других специальностей (биологов, химиков, физиков и др.) для установления происхождения следов. По результатам анализа – даны рекомендации относительно комплексного экспертного подхода к оценке признаков, которые отобразились в следах, выявленных на объектах исследования, и к комплексной оценке признаков следовоспринимающей поверхности с которых были изъяты исследуемые следы папиллярных узоров рук человека.

Так же в статье обоснована необходимость разработки методических рекомендаций по диагностическому исследованию следов папиллярных узоров рук человека для установления способа их происхождения.

Ключевые слова: дактилоскопия, папиллярные узоры, фальсификация, искусственные следы.

ABOUT METHODS OF FALSIFICATION OF TRACKS OF PAPILLARY PATTERNS OF HUMAN HANDS AND THE POSSIBILITIES OF THEIR DETECTION DURING DACTYLOSCOPIC (FINGERPRINT) EXAMINATIONS

R. Yakymenko

In the article, based on the generalization of expert practice of fingerprinting studies, the methods of falsifying traces of human papillary patterns are described. The signs displayed in the traces when using one or another method of fraud are made. The stage of the diagnostic study of fingerprint objects is described based on the examples of several expert studies from practice. As examples, the signs characterizing the transfer of traces of papillary patterns of human hands from one object to another are given. The importance of the diagnostic study during repeated fingerprint examinations is indicated. Descriptions and illustrations of comparison of signs of falsification (transfer) identified in the traces are given. An algorithm for conducting such studies and an approach to integrated assessment is described. It justifies the need for a stage of diagnostic research with the involvement of experts from other specialties (biologists, chemists, physicists, etc.)

to establish the origin of the traces. According to the results of the analysis, recommendations were given regarding an integrated expert approach to the assessment of signs which were reflected in the traces identified at the research sites, and on a comprehensive assessment of the signs of the trace-receiving surface from which the traces of human papillary patterns were examined.

The article also substantiates the need to develop guidelines for the diagnostic study of traces of papillary patterns of human hands to determine the method of their origin.

Key words: fingerprinting, papillary patterns, falsification, artificial traces.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.43>

УДК 343.98

**П. В. Гиверц
аспирант**

Национальный юридический университет им. Ярослава Мудрого

ПРИЗНАКИ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГРУППОВОЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ ГИЛЬЗ, ВЫСТРЕЛЕННЫХ ИЗ САМОДЕЛЬНЫХ ПИСТОЛЕТ-ПУЛЕМЕТОВ

В статье рассмотрены особенности конструкции самодельных пистолет-пулеметов калибра 9 мм Парабеллум, приводящие к образованию следов на поверхности гильзы. Приведены результаты обобщения и систематизации экспертной практики, позволяющие выделить основные признаки, которые могут быть обнаружены на поверхности гильзы и использоваться для установления групповой принадлежности, а также установления типа и вида оружия, из которого была выстрелена гильза.

Ключевые слова: гильзы, пистолет-пулеметы, тип и вид оружия, экспертная практика.

В последние годы отмечается сравнительно большое количество самодельных пистолет-пулеметов, поступающих на экспертизу в баллистическую лабораторию полиции Израиля [1]. В то же время увеличилось количество преступлений, сопровождающихся стрельбой предположительно из таких пистолет-пулеметов. В большинстве случаев, гильзы, собранные на месте преступления были идентифицированы, как выстреленные из самодельного огнестрельного оружия. В связи с увеличением случаев использования такого типа огнестрельного оружия возникла необходимость в обобщении опыта криминалистического исследования гильз, выстреленных из самодельных пистолет-пулеметов, анализе и систематизации данных о следах оружия, обнаруженных на гильзах. В статье представлены результаты работы, в процессе которой были выявлены особенности слеодообразования, которые могут быть использованы при выполнении